8. Dobrovolsky V.B. Improving the physical training of female cadets of higher military educational institutions: Thesis ... Candidate of sciences in physical education and sports: 24.00.02. Dnipro, 2018. 228 p.

9. Kase K., Wallis J., Kase T. Clinical Therapeutic Applications of the Kinesio Taping Method : Guidelin. Masth. St NE, USA : Kinesio, 2013. 198 p.

10. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, B., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala, 13 (2), 457-475. https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431.

11. Kindzer B.M., Babich N.L., Sirenko R.R., Rybchych I.E., Ilnytskyi I.M., Petrenko N.V. Methods of physical therapy of sambo wrestlers using kinesiological taping for neck injuries. Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series № 15. Scientific and Pedagogical problems of Physical culture (Physical culture and Sports). Kyiv, 2022. – Issue 11 (143). P. 75-83.

12. Lyubchych R.I. Formation of physical readiness of future officers of the National Guard of Ukraine for service and combat activity in the process of professional training: Thesis ... Doc. of Phil. : 015 Professional education (by specialization), 01 "Education/Pedagogy". Kharkiv, 2023. 424 p.

13. Marchenkov S.M. Formation of informational and analytical competence of future officers in the process of professional training: Autoref. Thesis ... Cand. Ped. Sciences: 13.00.04. Zhytomyr, 2021. 23 p.

14. Nenko Yu.P. Theoretical and methodological principles of professionally oriented communicative training of future officers of the civil protection service: Thesis ... Doc. Ped. Sciences: 13.00.04. Rivne, 2018. 512 p.

15. Otkydach V.S. Improvement of special physical training of cadets by means of military and sports all-around: Thesis ... Doctor of Philosophy: 017 Physical culture and sport, 01 Education/Pedagogy. Dnipro, 2023. 242 p.

16. Polonsky O.V. Development of scientific and research competence of future officers in the process of studying the disciplines of the professional cycle: Thesis ... Doc. of Phil. : 015 Professional education (by specialization), 01 "Education/Pedagogy". Poltava, 2023. 277 p.

17. Rybalko P.F., Rusyn L.P., Shanta I.F., Tytovych A.O., Lazorenko S.S., Khatsaiuk O.V. Essential characteristics of the formation of the readiness of physical education and sports specialists to use the kinesiotaping technique. Scientific journal of the M.P. Drahomanov NPU. Series 5: Pedagogical sciences: realities and prospects. Kyiv, 2021. – Issue 82. P. 127-133.

18. Chupakhin S.A. Formation of professional competence of future communications engineers in the process of studying special disciplines: Dis. … Candidate of Ped. Sciences: 13.00.04. Zhytomyr, 2018. 252 p.

DOI 10.31392/UDU-nc.series15.2023.11(171).09
УДК: 37.017.4 (378) : 930.8

Внукова О. М.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ

«ІСТОРІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ» ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто патріотичне виховання майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту з точки зору системного підходу. Досліджено можливості «Історії фізичної культури і спорту» як засобу патріотичного виховання студентів. Запропоновано зміст даного освітнього компоненту, який передбачає переплетення тем із світової та вітчизняної історії, що дозволяє зрозуміти події в Україні як невід'ємну частину світових і європейських процесів. Розроблено теоретичну модель патріотичного виховання студентів через вивчення історії фізичної культури і спорту. Виділено педагогічні умови її функціонування, які сприяють формуванню патріотизму у здобувачів вищої освіти. Ці умови передбачають прояв патріотизму та педагогічної майстерності викладача, розгляд історії фізичної культури і спорту в Україні в контексті світової історії, успадкування культурної спадщини українського народу та дотримання академічної доброчесності.

Ключові слова: патріотичне виховання, патріотизм, історія фізичної культури і спорту, здобувачі вищої освіти, теоретична модель, педагогічні умови.

Vnukova O. «History of Physical Culture and Sports» as a factor of patriotic education of higher education students.

In this article, the focus is on the deliberate and organized pedagogical process of instilling patriotism in future professionals of physical education and sports, with the aim of preserving and passing on national values and traditions. Specifically, this pertains to the field of physical education and sports, fostering loyalty and love for one's homeland, readiness to defend it, and the promotion of patriotic education among Ukrainian youth.

The author has developed a theoretical model for a system of patriotic education among students through the study of the history of physical education and sports. The primary goal of this model is to nurture patriotism, encompassing knowledge of the domestic history of physical education and sports within the context of global events, reverence for Ukrainian traditions in physical

education and sports, pride in the achievements of Ukrainian athletes, a sense of the need to honor one's ancestors, the desire to pass on Ukrainian traditions to the younger generation, and a readiness to defend the homeland.

The possibilities of the educational component "History of Physical Education and Sports" as a means of patriotic education for students are explored. The proposed content of this component intertwines topics from both global and domestic history, providing a comprehensive understanding of events in Ukraine as an integral part of global and European processes.

The article also highlights the pedagogical conditions for the effectiveness of the system of patriotic education through the "History of Physical Education and Sports," which include the demonstration of patriotism and pedagogical skill by the instructor, the examination of the history of physical education and sports in Ukraine within the context of world history, the inheritance of the cultural heritage of the Ukrainian people, and the observance of academic integrity.

***Keywords**: patriotic upbringing, patriotism, history of physical culture and sports, higher education students, theoretical model, pedagogical conditions.*

Постановка проблеми. В Україні до 2022 року питання патріотичного виховання порушувалось дещо формально, але його розв'язання сьогодні стало першочерговим та невідкладним завданням. Ситуація війни примушує задумуватися, чи достатньо уваги звертається у закладах освіти на патріотичне виховання молоді. Стало очевидним, що тільки почуття любові до своєї Батьківщини, національна ідентичність, повага до власної історії та культури, міцне здоров'я та фізичний гарт характеризують готовність до захисту України. Натомість, у закладах вищої освіти (ЗВО) фізичне виховання здійснюється переважно лише на молодших курсах бакалаврату, у позааудиторний час, і під час занять приділяється не достатньо часу на патріотичне виховання студентів.

Війна для України стала випробуванням, від якого залежить доля та життя кожного українця. Патріотом має бути кожен, щоб вистояти та перемогти. Сьогодення, окреслене війною, вивело на новий рівень уявлення про патріотичне виховання як педагогічну проблему, для якого повинні використовуватися усі можливі засоби, у тому числі, і під час вивчення конкретних освітніх компонентів. Але відмічається недостатньо наукових розробок з патріотичного виховання, хоча є суспільна необхідність їх термінового впровадження.

Аналіз літературних джерел. На важливості патріотичного спрямування освітнього процесу наголошували українські науковці та практики, зокрема: Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, І. Огієнко, В. Сухомлинський, І. Бех, О. Вишневський, О. Киричук, О. Кузьменко, Б. Мельниченко, О. Пометун, О. Сухомлинська, Г. Філіпчук та інші. Підтримуємо В. Кульчицького, що потрібно передусім підвищити статус патріотичного виховання в українському суспільстві загалом та в системі освіти зокрема; зміцнювати й розвивати виховні функції закладів освіти; ефективно використовувати національні традиції, сучасний світовий і вітчизняний педагогічний досвід та дослідження психолого-педагогічної науки в сфері патріотичного виховання [5, с. 366].

Різні аспекти патріотичного виховання студентської молоді є предметом дослідження сучасних вчених, зокрема, системний підхід до національно-патріотичного виховання (В. Антонець), проблеми патріотичного виховання сучасної молоді (О. Мельникова), патріотичне виховання в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету (О. Жаровська), в кризових умовах сучасного суспільства (О. Бабічев, І. Котенева), засобами: спортивного туризму (М. Горбенко, Б. Лой), музичного мистецтва (Л. Ярошевська) та музичного мистецтва у процесі фізкультурно-масової роботи (М. Тимчик, А. Линник, А. Гуляєв), цифрових технологій (О. Кравченко, І. Резніченко), віртуального освітнього середовища ЗВО (І. Корліщук) тощо. Також висвітлено досвід з патріотичного виховання окремих закладів вищої освіти, наприклад, Харківського національного технічного університету сільського господарства (О. Нанка, Н. Моїсєєва), Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка (О. Вдовіна), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Л. Циганенко), Миколаївського національного університету ім. В. Сухомлинського (О. Олексюк) та інших.

Ю. Маліновським розглянуто формування громадянських почуттів студентів на заняттях з історії України [6]. У монографії О. Абрамчук, М. Фіцули «Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів» обґрунтовано методику реалізації змісту патріотичного виховання студентів у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (2008 р.). Н. Бондаренко, С. Косянчук у 2022 р. видали методичні рекомендації з національно-патріотичного виховання у контексті сучасних викликів. Незважаючи на наявну кількість наукових публікацій з окресленої проблематики, особливо в останні роки, недостатньо наукових пошуків шляхів патріотичного виховання студентів через конкретні освітні компоненти.

Мета статті (постановка завдань): розкрити можливості навчальної дисципліни «Історія фізичної культури і спорту» у патріотичному вихованні здобувачів вищої освіти; використовуючи методи аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації, моделювання, розробити теоретичну модель патріотичного виховання студентів засобом «Історії фізичної культури і спорту» та виділити педагогічні умови її ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яке суспільство може існувати і функціонувати лише за умови успішного виховання кожної особистості. Задачі патріотичного виховання на сучасному етапі окреслені у Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки, Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022 р.) та інших нормативних документах. Результатом ефективного патріотичного виховання особистості є патріотизм. В Українському педагогічному словнику подано таке визначення: «Патріотизм – це одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів» [4, с. 249].

Патріотизм породжує впевненість у собі, волю в перемогу, віру в свою націю, свій народ, вселяє у звичайну людину силу, яка дає міць йти впевнено та безстрашно до мети в єдності зі своїм народом [7, с. 26]. Нині, як ніколи, потрібні нові підходи і шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і

міцним підґрунтям виховання дітей і молоді [5]. Погоджуємося, що до першочергових засобів патріотичного виховання належать рідна мова, історія, українська література, рідна природа, українська культурно-духовна спадщина тощо [3, с. 32].

Для майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту патріотичне виховання – це, на нашу думку, цілеспрямований та організований педагогічний процес впливу на особистість, з метою збереження та передачі національних цінностей і традицій рідного народу, зокрема, в галузі фізичної культури та спорту, формування відданості та любові до своєї Батьківщини, готовності до її захисту та до патріотичного виховання української молоді.

Стандартом вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «017 Фізична культура і спорт» визначено серед компетентностей та результатів навчання: здатність до розуміння ретроспективи формування сфери фізичної культури і спорту, вміння здійснювати аналіз суспільних процесів у сфері фізичної культури і спорту, демонструвати власне бачення шляхів розв'язання існуючих проблем, аналізувати процеси становлення та розвитку різних напрямів спорту, олімпійського руху та олімпійської освіти на міжнародному та національному рівнях. Для забезпечення вищеозначених компетентностей та результатів навчання здобувачами вищої освіти вивчається «Історія фізичної культури та спорту», яка може бути чинником формування патріотизму студентів за певних педагогічних умов.

Для розгляду педагогічного процесу патріотичного виховання майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту ми обрали системний підхід. «Педагогічна система – це реальна цілісність, яка складена на основі певних зв'язків із деякої кількості компонентів, що утворюють інтегровану специфічну якість, яка взаємодіє з оточуючим середовищем, функціонує у відносній незалежності від нього і має за мету розвиток особистості» [1, с. 48]. Для створенням системи, що замінює предмет пізнання і слугуватиме джерелом інформації щодо нього, ми вдалися до моделювання. Для розробки теоретичної моделі патріотичного виховання студентів засобом історії фізичної культури і спорту нами було використано модель патріотичного виховання учнівської молоді, яка представлена в дисертаційному дослідженні С. Оришко (2010 р.), а також вчення про педагогічну систему Н. Кузьміної. Функціональними компонентами системи визначаємо навчання з історії фізичної культури і спорту та виховання патріотизму у студентів.

У представленій теоретичній моделі суб'єктами системи є здобувачі вищої освіти, які вивчають «Історію фізичної культури і спорту», та викладачі з даної дисципліни. Метою визначаємо формування патріотизму, що включає: знання вітчизняної історії фізичної культури і спорту у ракурсі світових процесів, пошана до традицій українців у фізичному вихованні та спорті, гордість за досягнення українських спортсменів, відчуття необхідності бути достойними своїх предків, прагнення передавати українські традиції молоді та бути готовим до захисту Батьківщини. Результатом є успішне опанування передбаченими компетентностями та результатами навчання, а також формування у структурі особистості цінностей української культури та позитивних ставлень до Батьківщини з усвідомленням необхідності її захисту. У теоретичній моделі виділяємо форми (лекції, семінари, самостійна робота) та методи навчання (словесний, пояснювально-демонстраційний, репродуктивний, дослідницький, метод проблемного викладання, виконання індивідуальних завдань, які носять творчий характер). Засобом у даній педагогічній системі є освітня компонента (ОК) «Історія фізичної культури і спорту», що визначає особливість системи. Завдяки даній ОК здобувачі вищої освіти ознайомлюються з фізичною культурою і спортом на різних етапах розвитку людського суспільства та формують причетність до світової історичної спадщини та українських традицій у цій сфері.

Аналіз робочих навчальних програм з історії фізичної культури та спорту у ЗВО України, а також навчальних посібників та підручників, показав, що пропонується, переважно, вивчення історії фізичної культури та спорту за кордоном, а потім – в Україні. Ми розробили зміст навчальної дисципліни таким чином, щоб питання з історії України розглядалися у темах світової історії, найбільш важливі теми з вітчизняної історії винесені окремо до вивчення. Такий підхід сприяє усвідомленню студентами цілісності історичного процесу та місця України у світовій історії фізичної культури і спорту, вплив європейських подій на фізичну культуру і спорт в Україні (Табл. 1).

Табл. 1.

Структурований зміст дисципліни

Назви тем та семінарів
Тема 1. Предмет та зміст курсу «Історія фізичної культури і спорту». Витоки фізичної культури.
Семінар 1. Зародження фізичного виховання та скіфсько-сарматський період розвитку фізичної культури на теренах сучасної України.
Тема 2. Фізична культура Стародавнього Світу.
Семінар 2. Олімпійські ігри Стародавньої Греції.
Семінар 3. Фізична культура Північного Причорномор'я в античний період (VI ст. до н. е. - IV ст. н. е.).
Семінар 4. Традиції фізичного виховання у східних слов'ян.
Тема 3. Фізичне виховання в епоху середньовіччя (V-XVII ст.).
Семінар 5. Фізична і військова підготовка міщан у період середньовіччя.
Тема 4. Фізичне виховання за часів Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.
Тема 5. Система фізичної підготовки у Запорізькій Січі.
Тема 6. Фізичне виховання у період нового часу.
Тема 7. Фізична культура і спорт на українських землях у XVIII - поч. XX ст.
Семінар 6. Фізична культура і спорт на українських землях, які входили до складу Російської імперії в період XVIII –1-ої пол. XIX ст.
Семінар 7. Фізична культура і спорт в Україні, що входила до складу Російській імперії, в 2-ій пол. XIX - на поч. XX ст.
Семінар 8. Спортивний рух у Закарпатті та Буковині на початку XX ст.
Тема 8. Відродження олімпійського руху та проведення Олімпійських ігор.

Семінар 9. Ігри І Олімпіади у Афінах у 1896 р.
Семінар 10. Аналіз періодів Олімпійських ігор сучасності.
Семінар 11. Україна у міжнародному олімпійському русі до XXI ст.
Тема 9. Фізична культура та спорт у XX ст.
Семінар 12. Міжнародний спортивний рух у першій пол. XX ст.
Семінар 13. Фізична культура у зарубіжних країнах до і після Другої світової війни.
Тема 10. Проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання та сучасного міжнародного спортивного руху.
Семінар 14. Фізична культура і спорт у незалежній Україні.
Семінар 15. Спортивний рух української діаспори.
Семінар 16. Фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні у XXI ст.

Педагогічними умовами ефективності системи патріотичного виховання засобом «Історії фізичної культури і спорту» є: 1) викладач - патріот України, який досконало володіє педагогічною майстерністю, використовує свої здібності, компетентність, техніку та гуманістичну спрямованість задля мети формування патріотизму у студентів; 2) розгляд історії фізичної культури і спорту в Україні в контексті світової історії, зміст дисципліни охоплює історію фізичної культури і спорту України як невід'ємної складової всесвітньої історії; 3) форми та методи навчання спрямовані на успадкування культурних надбань у сфері фізичної культури і спорту, зокрема, українського народу. Для цього викладачу варто подбати про виділення у кожній темі яскравих подій чи постатей, якими Україна може пишатися, наприклад, легендарного борця Івана Піддубного – вихідця з Полтавщини. Під час семінарських занять, окрім обговорення теоретичних положень, доцільними є дискусії, на яких здобувачі освіти могли б відстояти свої думки та позиції. Індивідуальними завданнями можуть бути презентації до окремих тем з історії України та есе. Вони мають оцінюватися за коректність постановки проблеми, обґрунтованість аргументів та змістове наповнення. 4) Політика навчального курсу повинна бути зрозумілою для здобувачів вищої освіти, вчасно роз'яснена, містити положення щодо дотримання академічної доброчесності.

Висновки. На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза втрати державної незалежності, важливо, щоб кожен заклад освіти став осередком становлення патріотів України. Освітні компоненти, зокрема, гуманітарних циклів, мають бути спрямовані на формування патріотизму у здобувачів освіти. «Історія фізичного виховання та спорту» може стати важливим чинником патріотичного виховання майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту за визначених педагогічних умов, а саме: викладач проявляє патріотизм та педагогічну майстерність, історія фізичної культури і спорту України розглядається у ракурсі всесвітньої історії, успадковуються культурні надбання українського народу, має дотримуватися академічна доброчесність.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на підготовку майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту до патріотичного виховання українських дітей та молоді.

Література

1.Внукова О. М. Методологічні засади професійної освіти: навчальний посібник. К.: КНУТД, 2015. 198 с.

2.Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

3.Казмірчук О., Курчаба О. Національно-патріотичне виховання студентів крізь викладання суспільних дисциплін: теорія і практика. *Педагогічний часопис Волині.* 2018. № 2 (9). С. 31-37.

4.Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 6.06.2022 № 527. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/506238___736214

5._Кульчицький В. Й. Теорія і практика патріотичного виховання в школах України (1945-2019 рр.): дис... доктора пед. наук: 13.00.01 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2020. 490 с.

6.Маліновський Ю. Формування громадянських почуттів студентів на заняттях з історії України // Нові технології навчання. 2022. № 96. С. 133-137.

7.Устименко І. П. Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною // Педагогічний вісник. 2022. № 1-2, С. 26-29.

Reference

1.Vnukova, O. M. (2015). Metodolohichni zasady profesiinoi osvity : navchalnyi posibnyk. K. : 198 p. [in Ukrainian].

2.Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. 376 p. [in Ukrainian].

3.Kazmirchuk, O., Kurchaba, O. (2018). Natsionalno-patriotychne vykhovannia studentiv kriz vykladannia suspilnykh dystsyplin : teoriia i praktyka. *Pedahohichnyi chasopys Volyni.* № 2 (9). P. 31-37. [in Ukrainian].

4.Kontseptsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy. (2022) Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 6.06.2022 № URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/506238___736214 [in Ukrainian].

5. Kulchytskyi, V. Y. (2020). Teoriia i praktyka patriotychnoho vykhovannia v shkolakh Ukrainy (1945–2019 r.): dys... doktora ped. nauk: 13.00.01 / Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka, Ternopil,. 490 p. [in Ukrainian].

6. Malinovskyi, Y. (2022). Formuvannia hromadianskykh pochuttiv studentiv na zaniattiakh z istorii Ukrainy. *Novi tekhnolohii navchannia.* № 96. P. 133-137. [in Ukrainian].

7.Ustymenko, I. P. (2022). Patriotychne vykhovannia uchnivskoi molodi, okreslene viinoiu. *Pedahohichnyi visnyk.* № 1-2, P. 26-2/ [in Ukrainian].